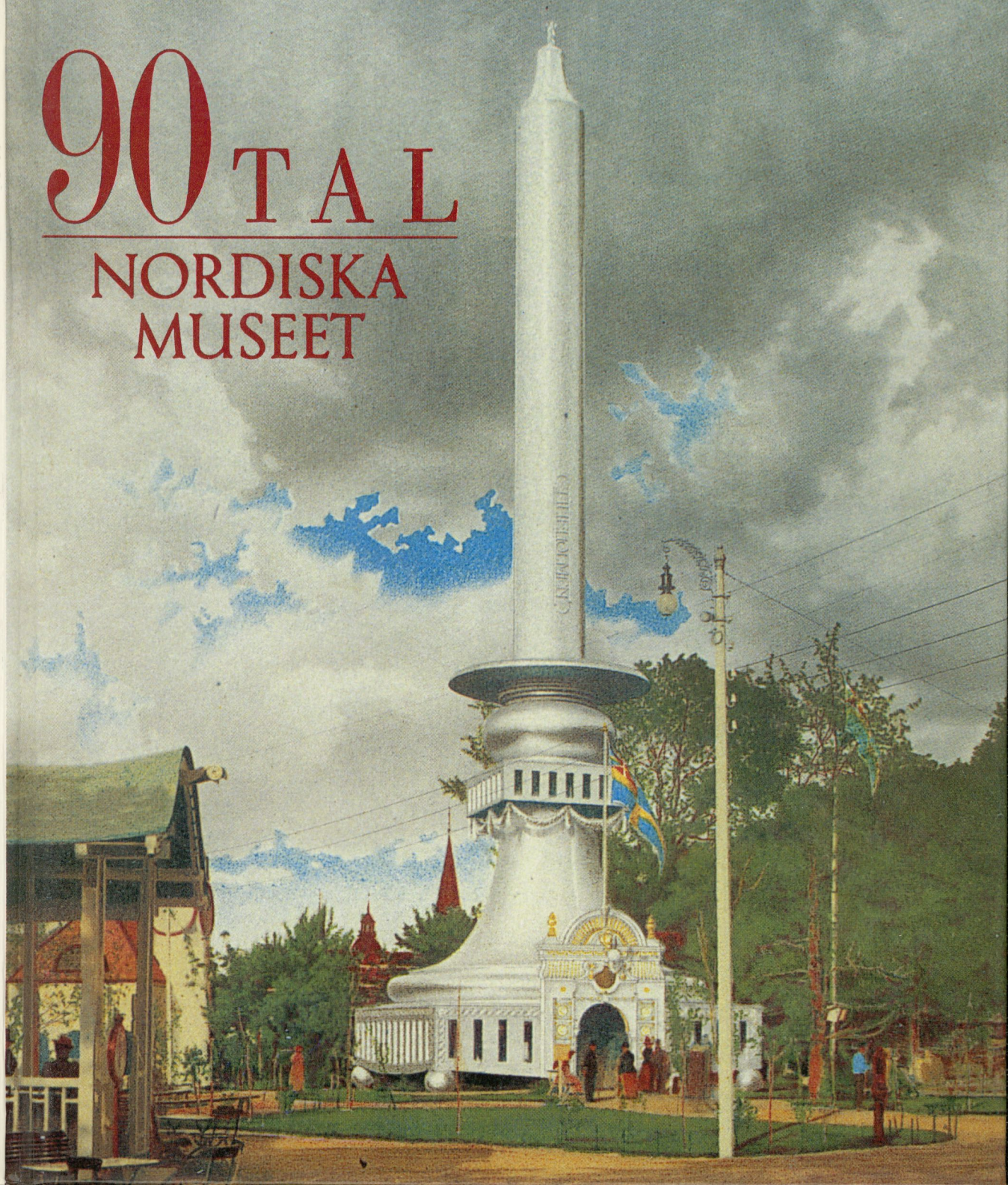

FATABURREN 1991

90 TAL

NORDISKA
MUSEET

90 TAL

VISIONER OCH VÄGVAL

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK

FATABUREN 1991

FATABUREN 1991

ISBN 91 7108 303 0

ISSN 0348 971 X

© Nordiska museet och respektive författare.

Redaktion Hans Medelius, Sten Rentzhog.

Bildredaktör Agneta Johansson.

Teknisk redaktör Berit Nordin.

Bildmaterialet tillhör Nordiska museet om inte annat anges. I de fall fotografens namn inte uppges är denne okänd.

Summaries translated into English by Skans Victoria Airey.

Omslag: Liljeholmen byggde sin utställningspaviljong i form av ett 40 meter högt ljus. Från dess topp strålade elektriskt ljus ut över utställningsområdet. Foto Uppsala universitetsbibliotek.

Bohusläningens Boktryckeri AB, Uddevalla 1991

ÅRHUNDRADETS SKATTEREFORM

Susanne Löwnertz

*Susanne Löwnertz,
länsassessor vid Skatte-
myndigheten i Stock-
holms län.*

Sverige står vid 1990-talets början inför ett nytt skattesystem. "Århundradets skattereform" kallas det av somliga. Det övergripande målet, enligt tidigare finansministern Kjell-Olof Feldt, är att åstadkomma en beskattning som är lätt att administrera samtidigt som skatterna fördelas rättvist. Arbete och sparande skall löna sig bättre medan villkoren för konsumtion och förmögensuppbyggnad på lån försämrats. Man eftersträvar en likvärdig behandling av arbetsinkomster och inkomster av kapital. Skatteplanering och skatteflykt ska motverkas. För att uppnå målen sker en kraftig sänkning av skattesatserna på arbetsinkomster samtidigt som avdrag och möjligheter till skattefria inkomster tas bort. Moms och andra indirekta skatter höjs.

Nyhetererna är många och flera av dem bryter mot det traditionella svenska skattemönstret. Men är nyhetererna "nya", har inte idéer om att uppmuntra arbete och sparande funnits tidigare?

Låt oss göra en resa bakåt i tiden och stanna upp vid 1890-talet. Hur var tankegångarna bland de styrande för 100 år sedan vad gällde skattesystemet. Hur såg det ut? Var det vad vi idag kallar för rättvist? Följ med på en resa och gör själv en bedömning.

SKATTERNA PÅ 1890-TALET

Vid 1890-talets ingång dominerades statens inkomster av indirekta skatter och tullinkomster. Tullinkomsterna var den ojämförligt största inkomstkällan, 42 %, följd av spritskatten(!) med 23 %. De direkta skatternas andel av statsinkomsterna uppgick bara till 15 %. De direkta skatterna bestod av den urgamla grundskatten på jordbruksmark och den statliga inkomstskatten – den s.k. bevillningen. Dessutom fanns den kommunala skatten.

De statliga inkomstskatterna hade införts genom 1861 års bevillningsförordning som bestod av två delar. Den ena delen var inkomstbevillningen som utgick med 1 % av inkomsten. Att skatten var proportionell och inte progressiv förklarades av utredningskommittén med att en progressiv beskattning i verkligheten var skatt på flit och sparsamhet och därför kunde betraktas som ett straff för de samhällsmedlemmar som arbetade mera och slösade mindre än andra.

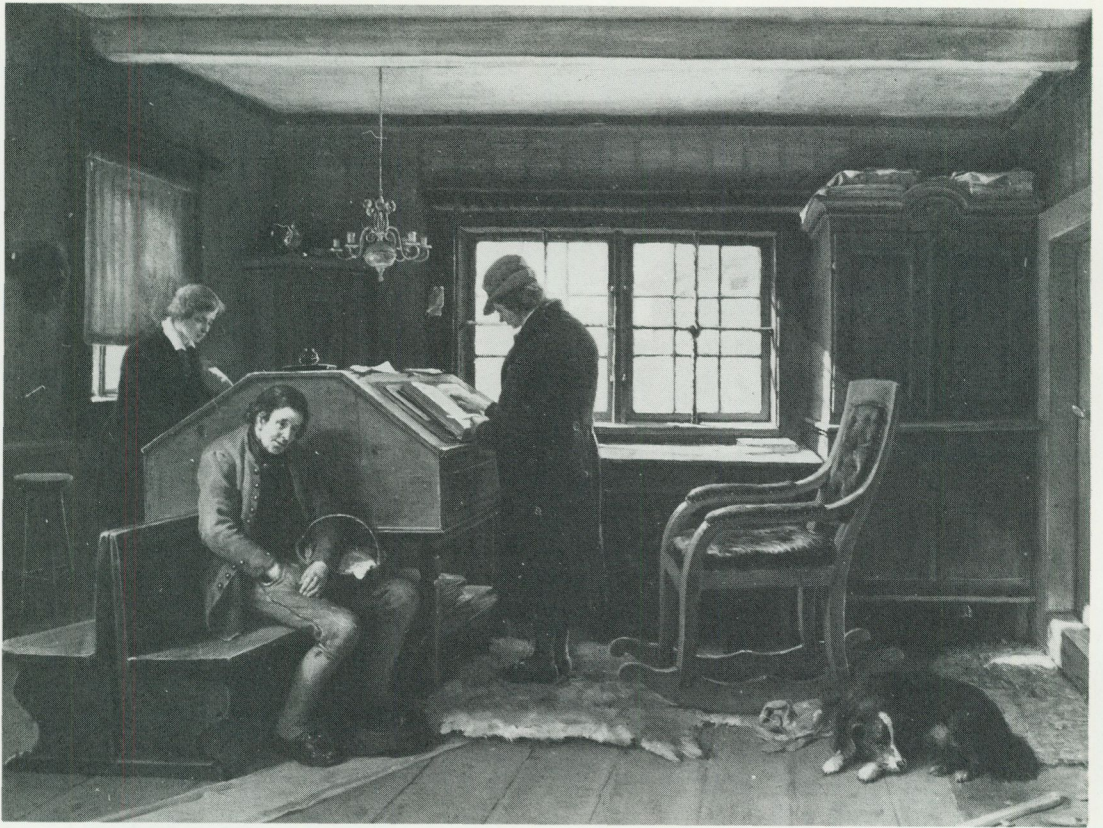
Den andra delen var fastighetsbevillningen. Den bestämdes till 5 % av fastighetens taxeringsvärde utom för jordbruksfastigheter där den sattes till 3 % eftersom dessa belastades av grundskatterna.

Den kommunala beskattningen togs ut i förhållande till den totala statliga bevillningen. Dessutom hängde bevillningen ihop med den kommunala rösträtten. Denna rösträtt tillkom kommunmedlemmar, både män och kvinnor, men dessutom bolag, om de kom upp i den beskattningsbara inkomsten 500 riksdaler (rdr) och inte hade skatteskulder. Antalet röster per person växlade dock, på landet i förhållande till inkomst och förmögenhet, s.k. fyrktal, där en fyrk motsvarade 10 öres bevillning till staten, och i städerna som en röst för varje hel kronas bevillning. En förmögen person på landet kunde därför komma upp i flera tusen röster medan en fattig landsbo inte fick någon enda röst. Systemet kunde alltså medföra att en enda person ensam kunde styra en kommun. Ända till år 1900 kunde röstvärdet stegras i oändlighet! I städerna begränsades denna möjlighet redan 1869 till 1/50 av kommunens totala röstetal eller maximalt 100 röster.

VALEN TILL RIKSDAGEN

Genom de kommunala valen utsågs landstingen vilka i sin tur valde ledamöterna till första kammaren. För att bli vald till första kammaren krävdes bl.a. innehav av fastighet till ett värde av minst 80.000 rdr eller skattskyldighet till staten för minst 4.000 rdr. Med de rösträttsregler som gällde för de kommunala valen var således de förmögnas intressen väl representerade i riksdagens första kammare.

Rösträtten till andra kammaren var visserligen lika men inte allmän. Endast männen fick rösta. Dessutom fordrades också

*Uppbörden. Oljemålning av
Bengt Nordenberg 1885.*

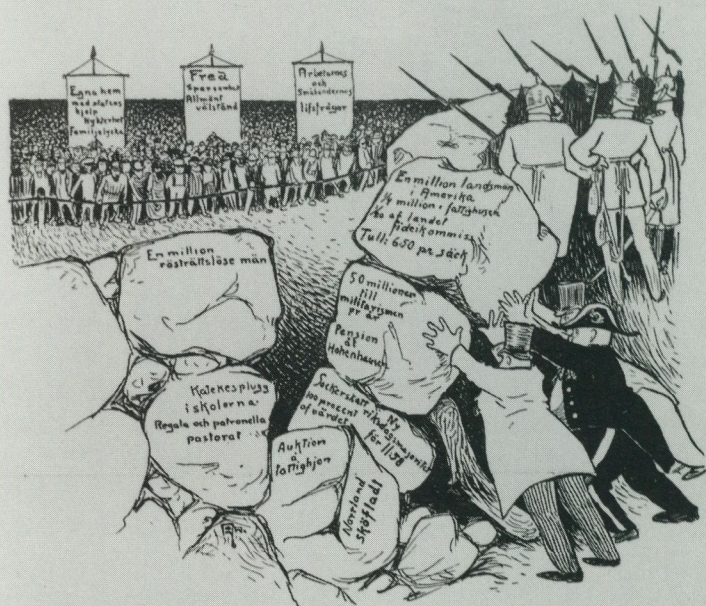
betald bevillning för en årsinkomst av 800 rdr eller fast egendom till ett värde av minst 1.000 rdr.

Detta innebar att det framförallt var bönder vars gårdars taxeringsvärden i allmänhet översteg 1.000 rdr som representerades i riksdagens andra kammare medan godsägare, bruksägare, grosshandlare och de högre tjänstemännen – de förmögna i samhället – genom fyrktalssystemet representerades i första kammaren.

Det som försvårade genomförandet av en skattereform var således dels att skatteplikten utgjorde grunden för den kommunala och statliga rösträtten, dels att kommunalskatten gjorts beroende av den bevillning som erlades.

Den kommunala fyrksättningen medförde alltså att varje förändring i den allmänna bevillningen skulle verka störande på de kommunala förhållandena. Följden blev att det var så gott som

Bort med strecket!

Svenska folket kan icke längre åtnöjas med sin
rättslösa ställning, utan att göra sig själft ärelöst.

Fyll din plikt mot dig själv, de dina och ditt land. Påteckna
rösträttspetitionen. Gör det ofördröjligen!

Listorna skola vara insända senast den 31 Oktober till
Sverges Rösträttsföreningars Expedition,
Humlegårdsgatan 16, Stockholm.

Listor och ströblad kunna när som helst rekvireras från samma ställe.

Uppsätt detta ströblad å väggar inom- och utomhus, där mycket folk passerar eller samlas.

*Inkomststrecket, en av de stora
kampfrågorna under 90-talet.
Flygblad från Sveriges Rösträtts-
föreningar 1898. Arbetarrörel-
sens arkiv.*

omöjligt att genomföra någon reform av bevillningen och detta medförde t.o.m. att skattefoten i 1861 års bevillningsförordning, 1 %, ansågs för alltid given.

När nu de direkta skatterna svårigen kunde höjas, gick staten därför alltmer över till konsumtionsskatter för att täcka sitt inkomstbehov.

Att den största delen av inkomsterna bestod av tullar och konsumtionsskatter var naturligtvis inte tillfredsställande då de fattiga i samhället drabbades värst, men även de direkta skatterna skapade missnöje. Grundskatterna kritiserades därför att de upplevdes som orättvisa av dem de drabbade, och bevillningen hade blivit allt mer ointressant som inkomstkälla därför att den ansågs nästintill orubblig genom sin samhörighet med riksdags- och landstingsval!

BEHOV AV FÖRSVARREFORM

Men liksom i alla tider behövde staten inkomster också på 1890-talet och vid den här tidpunkten var det framförallt försvaret som ansågs behöva en modernisering. Det gamla indelningsverket var bristfälligt och föråldrat. Soldaterna fick för lite träning, det var ont om vapen och officerare. Den stamtrupp som fanns var otillräcklig och att utöka denna skulle bara betyda ökade utgifter för staten. I stället skulle försvaret byggas på den allmänna värnplikten. Sedan 1812 hade en sådan visserligen funnits men den ansågs vid denna tidpunkt otillräcklig eftersom utbildningen endast omfattade 42 dagar och bara gällde män i åldrarna 20–25 år. Men för att få till stånd nödvändiga förändringar behövdes riksdagens bägge kamrars beslut. Visserligen var första kammaren ganska positivt inställd till föreslagna förändringar, men andra kammaren godtog inte utökad värnplikt och högre försvarskostnader utan motsvarande kompensation, vilket betydde grundskatternas avskaffande. Som vi ska se var det dock ett knivigt problem att reformera ett månghundraårigt, i hela samhället invävt skattesystem.

GRUNDSKATTERNA — SJUHUNDRAÅRIGT SYSTEM

Grundskatterna var ett skattesystem som kan härledas tillbaka ända till 1200-talet, då Sverige för första gången fick en avlönad

Bonden dignar under grundskatterna, som var knutna till jordinnehavet och indelningsverket. Därför krävdes ett helt nytt skattesystem för att genomföra en försvarsreform. Teckning i Stockholms Stadsmuseum.

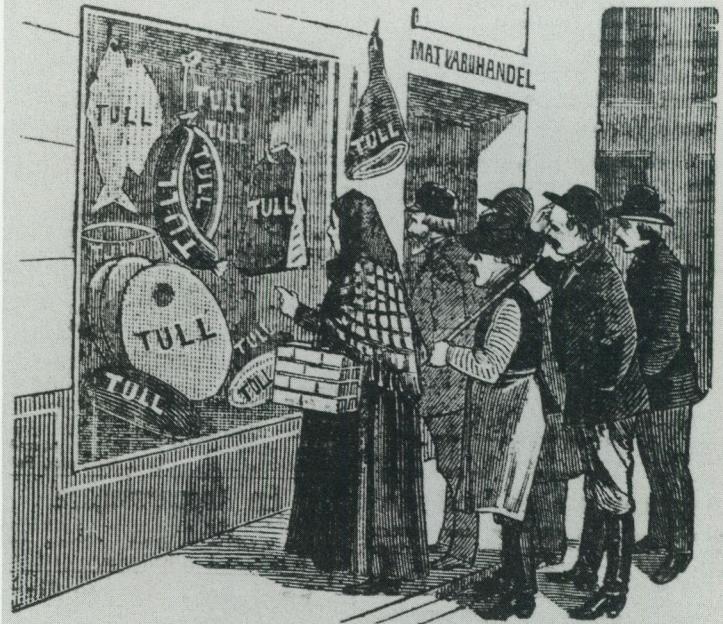

armé. Då blev de tidigare sporadiskt utgående skatterna permanenta och lades i Svealand och Östergötland på jorden. Därmed hade man funnit ett skatteobjekt som skulle vara en synnerligen effektiv och säker inkomstkälla under århundraden framåt.

Grundskatterna upplevdes som orättvisa av bönderna. Skatten var nämligen fast utan hänsyn till jordens avkastning. Däremot var den lindrigare för så kallad frälsejord, det vill säga adelns och kyrkans jord. Bönderna kämpade under hela 1800-talet för att avskaffa grundskatterna men hindrades av kopplingen till det militära indelningsverket.

Därför kan det tyckas att den naturliga lösningen skulle vara att i samband med en modernisering av försvaret avskryva grundskatterna och det föråldrade indelningsverket. Men det kostade pengar att rusta upp och modernisera försvaret. I stället för systemet med att låta bönderna ansvara för de indelta soldaterna skulle staten avlöna dem. Sättet att finansiera denna dyrbara reform skulle vara höjda inkomst- och förmögenhetsskatter, vilket ju i första hand drabbade höginkomsttagare och de förmögna, dvs. den kategori av befolkningen som representerade riksdagens första kammare. Andra kammaren, som dominerades av lant-

Det "nya systemet" i sin glans.

Arbetarne:

Må vi stanna vid butiken här,
vänner, det *matvaruhandel* är.
Bröd och smör och rara ostar,
fläsk och korf, o, skånske prostar!
många läckerheter finnas der.

Vi oss nöja med ett tarligt bröd,
aldrig njöto vi af öfverflöd.
Vi, som bära dagens tunga,
arbetskrafter, gamla, unga
vilja ändock lefva tills vår död.

Men på födan blifvit högre tull,
vi få inte bröd för tullars skull.
Allting *ärbart* skall beskattas,
men, tyvärr, oss pengar fattas,
fast att storpatron' får skäppan full.

Man får kanske mer ej fjella sill
tullfritt till sin middag, om man vill
och om äfven tom är magen. —
Det är första tullrikadagen,
»gode, svenske män», som så ställt till.

Ja, man kan bli knottrig i sitt sinn',
då man på sin svältrem skall dra' in,
och det för *lifsmedelstullar*,
medan Råglunds feta bullar
svälla upp och han går styf och stinn.

Nå, hvad är det nu, som tullfritt är?
Jo, den is, som brister, men ej bär,
snön, med hvilken regnet blandas,
disig luft, som än vi audas,
och den sol, som stundom lyser här.

Ur Fäderneslandet 1888. Arbetarrörelsens arkiv.

Från soldatlivet på Svea Livgarde 1899. Skisser av Erik Tryggelin i Nordiska museets arkiv. Även sid. 193 och 195.

mannapartiet, var inte heller förtjust i tanken på en förlängd värnplikt. Den skulle nämligen tvinga drängar och hemmasöner till militärövningar i stället för att arbeta på gården. Det fanns dessutom en rädsla bland de frihandelsvänliga ledamöterna i riksdagen att högre försvarskostnader skulle betyda att höga tullar skulle bli nödvändiga.

Flera försök gjordes i riksdagen för att lösa problemet med försvarets modernisering och den som slutligen lyckades var Erik Gustaf Boström som blev statsminister 1891. På ett skickligt och taktiskt sätt lyckades han få riksdagens bägge kamrar att godta hans förslag.

Boström hade under riksdagens tullstrider på 1880-talet tillhört protektionisterna – den grupp som velat ha skyddstullar. Hans stora intresse var ett starkt försvar (trots att han själv hade utnyttjat möjligheten att friköpa sig från värnpliktsdagarna, en möjlighet som flitigt utnyttjats innan den försvann 1872). Där emot var han tämligen ointresserad av kraven på grundskatternas avskrivning eftersom hans egen gård var av s.k. frälsenatur.

Allmänt befarades att Boström som statsminister skulle föra en ensidig och hänsynslös tullpolitik, men så blev inte fallet. Sin ställning som protektionistisk partiman gav han visserligen inte upp. Som tullvän kunde han nämligen räkna med stöd av första kammarens majoritetsparti. Hans starkaste stöd fanns dock hos andra kammarens tullanhängare, nya lantmannapartiet, där han fick ett stort inflytande. Detta dels på grund av tullfrågorna men också för att han accepterade deras skatteprogram. Trots att han ursprungligen hade varit motståndare till grundskatternas avskrivande, kom han snart till insikt om att det bara var en tidsfråga innan det måste ske. Han insåg att grundskatternas avskrivning kunde vara ett medel att nå det för honom eftertraktade målet, nämligen försvarsfrågans lösning.

GRUNDSKATTERNAS AVSKRIVANDE

Trots sin protektionistiska övertygelse och trots att riksdagens frihandelsvänliga ledamöter var i minoritet lyckades Boström vid 1892 års riksdag få bägge kamrarna med på beslutet om sänkning av spannmålstullarna. (Detta lyckades ganska lätt eftersom spannmålspriserna ändå hade gått upp på grund av missväxt i Ryssland.)

När han med detta beslut fått riksdagen lite välvilligare vågade sig Boström på att föreslå riksdagen grundskatternas avskrivning, överföring av indelningsverket på staten, ökning av beväringarnas övningstid och utsträckning av värnpliktsåldern. Visserligen föll förslaget i riksdagens andra kammare men med mycket liten marginal, 116 röster mot 107!

Orsaken till riksdagens och Boströms ändrade inställning till skattereformen kan finnas i den växande försvarsviljan i landet. I Finland pågick en förryskning, vilket upplevdes som ett hot framförallt mot Norrland. Eftersom Norrlands militära försvar gynnades av reformförslaget var det åtskilliga norrländska riksdagsmän som nu ändrat inställning.

Boström ansåg nu tiden mogen för ett avgörande beslut. Han lät sammankalla en extra riksdag, 1892 års urtima riksdag, och han inlät sig med detta i ett högt spel. Ett misslyckande skulle med stor sannolikhet betyda hans politiska död! Regeringen lade nu fram ett nytt omarbetat förslag till riksdagen enligt vilket grundskatterna helt skulle avskrivas under loppet av 12 år, och staten skulle ta över kostnaderna för indelningsverket. Samtidigt fick alla vapenföra män mellan 21 och 40 år skyldighet att undergå 90 dagars vapenövning.

Urtima säningsmannen och hans skörd.

Den som lyckades att lösa frågan om försvarets modernisering var Erik Gustaf Boström, statsminister från 1891. Vid en urtima riksdag 1892 lyckades han, tack vare ett ökat försvarsintresse och löfte om direkta inkomst- och förmögenhetsskatter, få riksdagen att anta förslaget om allmän värnplikt. Ur Boströms Bilderbok, En Statsministers Saga, ritad af Edvard Forsström, 1900.

Regeringen fick i riksdagen de sista motståndarna mot reformen att ta förslaget genom att lova att minskningen av statens intäkter, som blev följden av grundskatternas avskrivning, inte skulle täckas av konsumtionsskatter utan genom direkta inkomst- och förmögenhetsskatter. Detta s.k. "urtima löfte" gällde dock inte den årliga kostnad som själva den nya försvarsorganisationen förde med sig. I detta avseende uttryckte riksdagen bara sin önskan att de till en början inte skulle täckas genom konsumtionsskatter, och skulle detta ändå inträffa, skulle de i möjligaste mån inte belasta nödvändighetsvaror.

De urtima löftena om att inkomstbortfallen skulle ersättas med direkta inkomst- och förmögenhetsskatter ansågs uppfyllda genom fördubblad bevillning på jordbruksfastigheter, tilläggsbevillning på inkomster över 800 rdr och införande av en progressiv arvsskatt 1894.

BESVIKELSE FÖR REFORMIVRARNA

Detta var en besvikelse för många som ville ha en ordentlig reformering på de statliga skatternas område. Reformivrarna började därför propagera för nya beskattningsformer, där den progressiva inkomstskatten var ett av de oftast framförda kraven.

Att förändra skattesystemet blev dock varken en lätt eller snabb process. Att de indirekta skatterna, statens största inkomstkälla, drabbade de sämst lottade i samhället var man rätt klar över, trots uttalanden som en ledamot i första kammaren gjorde i debatten 1896:

"Då man talar om indirekta skatter, har man vanligen låtit påskina att dessa drabba de mindre bemedlade, men så är icke förhållandet, ty de drabba alla, och jag vågar påstå, att i somliga fall drabba dessa indirekta skatter just progressivt. I fråga om en sådan sak som lyxartiklar drabbar beskattningen ovedersägligen progressivt, och likaså beträffande en sådan artikel som socker, ty den mer bemedlade förtär bestämt mera socker än de mindre bemedlade."

INDUSTRIALISMEN

Något som skyndade på kraven på en rättvisare skatt kan sägas vara industrialismen. När den kom igång på allvar på 1890-talet medförde detta att en helt ny samhällsgrupp bildades, nämligen

industriarbetarna. De visade snart ett politiskt intresse med framförallt sociala reformer som mål, något som dessförinnan hade haft en ganska låg prioritet. Det var framförallt på kommunerna som det sociala ansvaret som t.ex. fattigvården vilade. Efterhand som penningvärdet sjönk och lönerna steg kom allt fler över en årlig inkomst av 800 rdr och erhöll därmed rösträtt till andra kammaren. Detta visade sig första gången i 1897 års val, då Hjalmar Branting som första socialist valdes in i riksdagen. Arbetarna var alltså en helt ny maktfaktor att räkna med. Överklassen försökte i det längsta hålla deras krav tillbaka, men insåg samtidigt att det inte kunde göras hur länge som helst.

KRAV PÅ SKATTEREFORM

Redan 1892 framfördes i en motion av en konservativ ledamot i andra kammaren krav på en progressiv inkomstbeskattning. Han framhöll nödvändigheten av att i tid tillmötesgå de sunda och berättigade krav på reformer som allt kraftigare framställdes och söka avvärja de sociala stormar, som hotade det gamla samhällsmönstret och som, om icke reformer vidtog, riskerade att framkalla häftiga omstörtningar. Främst inom skatteväsendet ansåg han att en sådan reform var behövlig. Han pekade på hur orättvist systemet med importtullar och andra indirekta skatter slog, i och med att dessa skatter inte gav de välplacerade större skyldighet att bidra till statens inkomster. Bevillningsutskottet gick i sitt betänkande aldrig in på någon sakprövning av motionen, utan konstaterade att motionen förtjänade synnerlig uppmärksamhet eftersom nödvändigheten av försvarets upprustning medförde ökade behov av inkomster för staten. Att det förelåg någon orättvisa i skattesystemet var inte det väsentliga i frågan, utan det var själva behovet av pengar som stod i fokus.

Medan ledamöterna i andra kammaren var övervägande positivt inställda till progressiva inkomstskatter rådde det motsatta förhållandet i första kammaren. Dessutom förelåg olika skäl för en dylik beskattning i de båda kamrarna. Under det att andra kammaren baserade sin inställning på rättviseskäl framhöll första kammaren vikten av att få så stora inkomster som möjligt.

Andra kammaren lät sig dock inte nedslås utan kom med förnyade krav på en rättvisare skatt vid 1893 och 1894 års riksdagar.

Trots två kommittéers tillsättande, 1894 och 1895, med uppgift att finna förslag till en skattereform, fann man ingen lösning. Det nära samband som fanns mellan bevillningen och andra samhällseliga institutioner var alltför påtagligt. Befriades de minsta fastighetsägarna och inkomsttagarna från bevillningen skulle det medföra en motsvarande frihet från kommunalskatt, som i vissa fall innebar att kommuner så gott som helt förlorade sina skatteobjekt.

Kraven på reformering fortsatte dock att framföras trots de bägge kommittéernas negativa resultat. En riksdagsledamot pekade t.ex. på andra länders positiva erfarenhet av progressiva inkomstskatter, medan en annan befarade att ett hastigt konjunkturonslag skulle göra det nödvändigt att snabbt höja de indirekta skatterna, vilket skulle leda till att den fattiga befolkningen tvingades göra en kraftig inskränkning i kosthållet. Det var tack vare den högkonjunktur som rått i landet sedan 1892 som man sluppit införa nya konsumtionsskatter, menade ledamoten.

Av riksdagsdebatterna framgick också att många ledamöter i andra kammaren kände besvikelse över att det inte skett något mer radikalt på bevillningslagstiftningens område.

Förmodligen var det på grund av dessa svikna förväntningar som regeringen i en proposition våren 1897 tvingades ta ställning i frågan. Där sades nämligen att det dåvarande bevillningssystemet inte gick att ändra på, dels på grund av att bevillningen utgjorde en kombination av objektskatt på fast egendom och inkomstskatt, och dels på grund av att denna bevillning var belastad med en tyngande överbyggnad av ofta mångdubbelt högre kommunalt skatteuttag. Vidare var progressiv beskattning omöjlig, dels därför att den förutsatte taxering av den skatteskyldiges hela nettoinkomst på ett ställe och dels därför att denna nettoinkomst aldrig kunde framgå ur taxeringen så länge den verkliga inkomsten av fast egendom inte uttröntes. Det enda som föreslogs var en deklarationsplikt, men detta förkastades av riksdagen.

1897 års riksdag beslöt därför att anmoda Kungl. Maj:t om en utredning "huruvida ej den kommunala beskattningen kunde byggas på annan grund än den allmänna bevillningen, och därest detta funnes möjligt, för riksdagen framlägga förslag till särskild kommunalskattelag". Det resulterade i att den s.k. kommunalskattekommittén tillsattes i oktober samma år. Kommittén

avlämnade tre år senare sitt betänkande, men detta ansågs så illa genomtänkt att det inte kunde läggas till grund för kommunal-skattens omorganisation.

Motståndet mot en beskattningsreform bottnade nog till stor del i att det taxeringsförfarande med obligatorisk självdeklaration som var nödvändig för denna typ av beskattning ansågs ge myndigheterna allt för god inblick i de skattskyldigas privata förhållanden. Dessutom fruktade många att skatten skulle bli ett effektivt medel att träffa den verkliga skatteförmågan. 1861 års bevillningskommittés uppfattning om att en progressiv beskattning egentligen var en skatt på flit och sparsamhet genomsyrade många tankesätt och återkom gång på gång som argument i debatterna.

Således blev det ingen reformering av bevillningslagstiftningen under hela 1890-talet. Krävde statsfinanserna större inkomster än normalt, anskaffades dessa genom tilläggsbevillningar som utgick med en viss procentuell andel av den ordinarie bevillningen. Dessutom rådde det, genom att industrialiseringen nu kommit igång på allvar, en högkonjunktur i landet som medförde att statens inkomster räckte till för att täcka dess utgifter. Därför fanns det i detta läge inget större intresse av att tillföra staten nya inkomstkällor.

HUR GICK DET?

Mot slutet av 1890-talet hade intresset för försvaret stigit ytterligare på grund av förryskningen av Finland och Norges frihetssträvanden. När riksdagen så gav anslag till nya försvarsanläggningar och fartyg, visade det sig att 1892 års härordning inte kunde ge tillräcklig personal för att bemanna den. Två olika lösningar till detta problem fanns: antingen skulle den värvade personalen kraftigt ökas eller också skulle den allmänna värnplikten utökas. Eftersom det förra förslaget ställde sig dyrare än det andra – anställd personal krävde marknadsmässiga löner – fastslogs en utökning av den allmänna värnplikten och arbetet med denna nya härordning igångsattes i början av 1900. Liksom 1892 utlovades att finansieringen av detta skulle ske med direkta skatter. Eftersom andra kammaren ställde sig kritisk till förslaget om ny härordningsreform såg sig första kammaren, för att kunna genomföra reformen, tvungen att gå med på att kostnadsök-

ningen skulle täckas genom en progressiv inkomstskatt. 1902 beslöt således riksdagen att denna progressiva inkomstskatt skulle utgå under 1903 och utgöra ett supplement eller bihang till den gällande bevillningsförordningen.

När steget 1902 var taget, fanns inget hinder för att fortsätta att ta ut denna extra skatt under de följande åren. Systemet med två av varandra helt fristående skatter, bevillningen och inkomstskatten, var dock otympligt och målet blev därför att göra en reformering av hela systemet. Eftersom inkomstskatten var den mest lönsamma och av allt fler ansågs vara den mest rättvisa av de bägge skatterna, var det på dessa grunder man ville skapa den nya inkomstskatten.

Det fanns dock ytterligare problem inför genomförandet av reformen, nämligen bevillningens nära samband dels med den kommunala och statliga rösträtten och dels med den kommunala skatten. Ingenting kunde göras på skattelagstiftningens område innan denna svårighet var löst. Detta skedde delvis genom 1909 års rösträttsreform.

Efter detta demokratiska genombrott förelåg inga större hinder för den stora skattereformen. 1910 beslutade riksdagen om införandet av en progressiv inkomst- och förmögenhetsskatt.

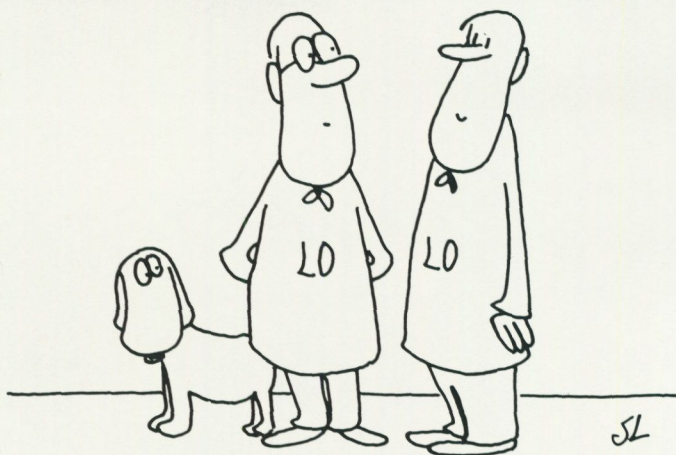
Eftersom kommunalskatten fortfarande vilade på bevillningen, överflyttades bevillningen till att bli, om inte formellt så i realiteten, en skatt av uteslutande kommunal natur samtidigt som den nedsattes till en tiondel. Ännu idag ligger kommunalskattelagen till grund för hela inkomstbeskattningen.

Det främsta syftet med reformen var, vilket påpekades ett otal gånger i propositionen, att statens inkomstbehov genom den progressiva skatten skulle täckas på ett sätt som belastade var och en efter förmåga, till skillnad mot bevillningen som var en slags avkastningsskatt som utgick proportionellt utan några som helst avdrag. Men det ska observeras, att samtidigt som reformen ämnade ge en större social rättvisa, var den progressiva inkomst- och förmögenhetsskatten ännu inte något redskap för att skapa ett jämlikt samhälle. Den debatten kom långt senare.

1890-TAL—1990-TAL

Tillbaka i vår egen tid inställer sig några frågor: Kan vi jämföra skattesystemet på 1890-talet med dagens? Vilka likheter – och

Staffans Stollar

-SKATTEREFORMEN ÄR BRA.
-PRECIS VAD VI SA TIDIGARE,
FAST TVÄRTOM.

skillnader – ser vi i debatten som då fördes och resonemangen inför vår instundande skattereform? Hur skiljer sig motiven då från dem som anförs nu?

På 1890-talet var de indirekta skatterna helt dominerande bland statens inkomster. Man befann sig då vid en vändpunkt då en ytterligare höjning befarades medföra sociala problem och oroligheter varför man valde att istället höja de direkta skatterna. Idag har det blivit ”politiskt omöjligt” att ytterligare höja inkomstskatterna, varför man istället omfördelar mot indirekta skatter. Kritik har också riktats mot 1990 års skattereform genom att en större del av inkomsterna vilar på hushåll med lägre

